

Bildtext xxx x
x xx xxxxx x x xx
xx xxxxxx xx xx
xxx xx xx xxxxx
x x xxxxxx.

Doften av gräs

Än skälver axen på gräset. Än finns strån i skog och mark att binda, fläta, tvinna. Slöjdaren Lena Eriksson tar vara på grönskan. Vi följer henne i spåren.

Text Marianne Söderberg Foto Erik Holmstedt

LENA ERIKSSON VIFTAR undan några myggor och breder ut ett linnetyg på spången som leder fram till ett av uthusen. Rotar runt bland kartonger där inne, hittar vad hon letar efter och placerar en krans av skirt gräs på tyget. Basen består av en stadig fläta myskbrodd där hon i varje flätning lagt in strån av ett annat gräs, som blänker som siden, krönt av lilatonade vippor.

– Den här kom nyss tillbaka från Washington där den varit med på utställning. Se så fint den har hållit. För mig är gräs inte ett förgängligt material, genom åren har jag lärt mig att det tvärtom är både hållbart och livskraftigt, säger hon.

SOM DET DÄR SNÖRET Lena Eriksson för snart tjugo år sedan tvinnade och flätade av halvgräset starr på en havsstrand. Det som hon till för bara ett par år sedan varje sommar använde till att knyta upp uthusdörren mot väggen med.

Hon minns fortfarande hur hon satt där vid havet utan att ha något att göra. Hur blicken föll på det långa starrgräset, hur tankarna började vandra. Hon hade ju läst om hur stolsdynor flätades av sjögräs i italienska Po-deltat; borde man inte kunna göra samma sak av starr?

– Det där snöret blev mitt allra första grässlöjdsalster, säger Lena Eriksson som älskar att lära sig nya tekniker, förstå hur de hör ihop med andra och hur de kan kombineras.

Själva utgångspunkten för hennes grässlöjdande är en rik uppsättning av textila tekniker. Men valet av slöjdmaterial ingår snarare i en inställning till livet:

Hon vill att vi ska bli medvetna om de naturliga gåvor som finns runtomkring oss, lära känna deras möjligheter och historia, se och vila i det vackra som omger oss. Och dessutom: våga testa och leka med de material som finns i överflöd.

I sitt eget slöjdande utgår hon ofta från doftgräset, det hon hittar med näsan snarare än med ögonen – myskbrodden, hässlebrodden och vårbrodden. Runt omkring sig där i sommarstugan intill Kalixälven i Bondersbyn i Norrbotten har hon sina ädelstenar. Hon kallar dem så, alla de ställen där hon hämtar doftgräset: En glänta i en lövskog, gamla igenvuxna ängar, strandkanter – nästan osynliga för andra än för den som vet att finna.

Där är det bara hon och gräset, säger hon, och Lena Eriksson plockar det försiktigt, strå för strå. Noga med att inte ta för mycket, att alltid

lämna tillräckligt med strån kvar, för näringens och återväxtens skull.

FÖR BONDEN var en gång i tiden allt det gröna som kunde bli hö att betrakta som gräs. I folkmun fick de olika gräs- och halvgrässorterna namn utifrån hur de såg ut och vilken nytta man kunde ha av dem. Många av arterna liknar varandra till utseendet, så när det fanns anledning att skilja dem åt fick de namn, när det inte fanns det klumpades flera arter ihop under ett och samma. Senare, när botanister som Carl von Linné och andra började fingraska de olika grässorterna kom åtskilliga av de dialektala växtnamnen att inlemmas i riksspråket.

Doftgräs, eller luktgräs som det också kallas, hör inte till de vetenskapliga namnen, utan snarare till folkslag tradition. I floran kan man istället slå upp myskbrodd, vårbrodd och hässlebrodd. De ger ifrån sig en svag söt doft som blir ännu tydligare när gräset torkats. I norr har de kallats för »go'luktgräset« och »Jungfru Marie sänghalm«, inte sällan använda till doftande flätor att lägga bland kläder för att sprida godlukten.

– I Soppero fick jag lukta på en doftfläta som låg i ett gammalt

Bildtext xxx
x x xx xxxx x x
xx xx xx x x x
xxxxx.

» Går det snett
är det bara
att gå ut och
plocka mer, det
är liksom inte
hela världen.«

Bildtext xxx x x
xx xxxx x x xx xx
xx x x x xxxxx x
x xx xx xx x x x
xxxxxx x x xx xx
xx x x x xxxxx.

samiskt porlinskrin sedan flera generationer tillbaka, berättar Lena Eriksson.

Det doftade fortfarande svagt av den söta, nästan kolaliknande lukt som är typisk för de här grässorterna.

FRAMFÖR KAMINEN i stugan har hon placerat ut långa strån av myskbrodd för torkning. I taket hänger en vackert flätad krans av blommande hässlebrodd. Vipporna går i lindblomsgrönt, med aningen ljusare färginslag.

Hon skördar gräset när helst hon behöver det, det har till och med hänt att hon arbetat med sådant som gulnat eller fryst på sin växtplats.

De nyskördade stråna låter hon torka en dag eller två, sen återfuktar hon dem i papper eller tyg innan hon börjar arbeta. På så sätt får hon den stabilitet i gräset som hon är ute efter.

Lena Eriksson använder sällan tråd till sina skapelser, istället flätar hon eller låser varje strå med sitt eget skaft. I undantagsfall snor hon några varv med lintråd. Styrd av lusten flätar hon smycken, armband, små skålar, långa vackra glänsande snören, flätor till folkdräkternas vegamössor och kransar.

Ur en ask plockar hon fram en grönglänsande väldoftande brudkrona av myskbrodd, ur en annan en dekoration att fästa i en håruppsättning, försedd med praktiska öglor för hårnålar.

– Jag experimenterar mig fram, gör det jag själv tycker är roligt och vackert. Det händer att jag säljer mina alster eller att jag deltar i olika projekt, men mest av allt vill jag att andra ska upptäcka möjligheterna vi har så nära inpå oss, säger Lena Eriksson och berättar om hur hon istället för att sälja en brudkrona till en blivande brud visade henne hur

»Det är starrets Rolls Royce, hållbart och mjukt som silke när det torkats och mjukats upp.«

hon själv kunde tillverka sin krona av myskbrodd.

– Gräs är ett så enkelt och tillgängligt material. Går det snett är det bara att gå ut och plocka mer, det är liksom inte hela världen. Det kostar inte mer än lite möda och på köpet får man stunder för sig själv, tid att stanna upp och bara vara.

MEDAN GRÄS BESTÅR AV ett strå med leder eller »knän« och flera kortare blad, består starrsläktet, som är halvgräs, enbart av långa strån, som oftast är trekantiga och massiva inuti om man gör ett tvärsnitt. I allmänhet växer starr i närhet av stränder och blötmarker där det förr skördades för att användas inom folkmedicinen eller som mat till djuren. Näringsvärdet är jämförbart med gräs.

Men det kan värma också.

Efter att Lena Eriksson flätat ihop sitt allra första snöre av starr där på havsstranden för snart tjugo år sedan har hon ägnat mycket tid åt att lära sig det mesta om skohö, en numera sällan använd metod för att med hjälp av torkat starrgräs hålla fötter varma och torra under vintern. »Omgivna av dylikt hö, äro de alldeles fria från varje känning av även den våldsammaste köld«, skrev inte minst Linné i *Flora Lapponica* på 1700-talet.

Än idag använder Lena Eriksson skohö ibland i skor och stövlar under somrarna för att hålla fukten borta, och när hon nu snart sytt klart ett par näbbskor i skinn kommer kunskapen väl till pass. Hennes favorit bland starrsorterna är blåstarr, *Carex vesicaria*, i uppslagsverket *Svensk Botanik* från 1800-talets början även kallad »lappskostarr«.

– Det är starrets Rolls Royce, håll-

bart och mjukt som silke när det torkats och mjukats upp, säger Lena Eriksson.

Samerna som färdades långt och länge, såg till att häckla starren – alltså att slå och dra den genom en spikmatta, så att de gröna hinnorna runt strået faller av och de gulare fibrerna frigörs – och binda sitt skohö i långa flätor för att torka. I bondesamhället var materialvalet inte lika viktigt, där tog man tillvara det material man hade i sin närhet och bearbetade det på annat sätt.

– Bönderna färdades inte lika långt som samerna och hade närhet till sina lador där de kunde gå och hämta torrt hö för att lägga i skorna.

I bondesamhället tog man ofta samma hö som korna åt och tvinnade bara ihop det, som en garnhärva.

Men när det kommer till att tillverka skohö är det viktigt att skörda i rätt tid och på rätt plats. Markerna får inte vara för blöta, då blir starren ostadig. Glesa bestånd med så få blomax som möjligt är de bästa, annars blir kvaliteten på skohöet sämre.

– När man skördar starr bör man aldrig skära av dem längre ner än till fjolårsgräsets nivå, för näringens skull. Man bör inte heller skörda på samma ställe flera år i rad, säger Lena Eriksson och skär av några strån med en vackert formad skära som hon ärvt av sin svärfar.

De stolsitsar som hon talade om, de som flätades vid Po-deltat, har hon ännu kvar att göra, men på ett papper visar hon hur hon tänker sig tekniken den dag det är dags. Sen talar hon en stund om starrens egenskaper – hållbarheten, segheten, isoleringsförmågan.

– Går man i fjällen och blir av med ett skosnöre kan man tvinna och fläta nya av starr, inga problem. Och istället för att köpa hem gräs från andra världsdelar kan vi gå ut och plocka starr och låta det torka, säger Lena Eriksson, som när hon slöjdar i starr brukar dela upp varje strå i flera med hjälp av tumnageln. Redskap använder hon så lite som möjligt. För henne är slöjdande en taktill och sinnlig upplevelse.

Hon vilar en stund med orden, plockar upp ett litet armband och håller det i sina händer.

– Jag vill inspirera andra till att upptäcka rikedomerna vi har så nära omkring oss. Absolut inte skriva någon på näsan. Bara öppna tankarna för möjligheter. *